

Cursurile de vară de la Veneția

Vara aceasta, mai exact în primele trei săptămâni ale lunii august, am avut minunata ocazie să particip la cursurile de vară de limbă armeană occidentală de la Veneția, ce sînt organizate în cadrul Asociației culturale Padus-Araxes. În primul rând vreau să mulțumesc Uniunii Armenilor din România care a suportat costurile acestei deplasări. De asemenea vreau să îi mulțumesc organizatorului acestei școli de vară, hayr Boghos Levon Zekian, cel care se ocupă de aceasta de mai bine de douăzeci de ani.

În acest cadru am cunoscut mulți oameni interesanți din diferite colțuri ale lumii: Franța, Statele Unite ale Americii, Brazilia, Argentina, Liban, Italia, Ucraina, Siria și Turcia. Vreau să menționez că nu toți cursanții erau armeni. De aceea i-am întrebat care este motivul participării și am aflat că vor să citească literatura armeană, întrucît studiază domeniul care interferează cu cultura armeană. Participarea la aceste cursuri nu e restricționată de vîrstă, anul acesta participînd persoane cu vîrste cuprinse între 16 și 72 de ani.

Aceste cursuri durează trei săptămîni, iar profesorii sînt dintre cei mai buni, veniți din Franța – Yervant Baret Monok, Zepiur Mehrabi, Rosine Tachdjian-Atamian; Siria – Salpy Kasbarian; Statele Unite ale Americii – Raffi Setian; Italia – hayr Boghos Levon Zekian, Benedetta Cotin, Aram Ipekjdian și Armenia – Armine Melkonyan, Artsvi Bakhchinyan, Vartan Karapetian. Aici se predau cursuri de armeană occidentală, pe diferite nivele. Hayr Levon spune că în fiecare an apar modificări, că nu au fost pînă acum doi ani cu aceeași organizare. Astfel, în anul în care eu am participat au fost patru nivele. Primul nivel pentru cei ce nu știau deloc armeană sau nu știau alfabetul, nivelul doi pentru cei care știau alfabetul, dar nu știau prea bine armeană, nivelul trei unde se citeau texte mai întinse, dar nu foarte dificile, și nivelul patru unde se studiau texte mai complexe. În afară de aceste cursuri exista un curs de istorie a armenilor – singurul ținut în engleză – curs despre arta armeană, curs despre teatru, cinema, muzică și dans armenesc, curs despre

tradițiile armenilor și curs de krapar. Vreau să subliniez faptul că toate aceste cursuri erau ținute de profesori armeni, mai puțin cursurile de krapar (armeană veche), ținute de Benedeta Contin pe care o admir pentru faptul că e italiancă și a studiat limba armeană, știind de asemenea și krapar.

Cazarea ne-a fost de asemenea asigurată, într-un cămin unde aveam toate condițiile. Pentru masă puteam merge la două cantine unde prețurile erau mai scăzute pentru grupul nostru, însă se putea mânca și la cămin în bucătăria dotată cu cele necesare.

Programul zilnic, de luni pînă vineri era: școala de la 8.45 la 13.15 cu o singură pauză de jumătate de oră. Apoi, de la ora 18 o oră și jumătate de dans, urmată de seara culturală. Obligatorii erau numai orele de dimineață, însă subiectele dezbătute în fiecare seară și discuțiile interesante pe care le determinau m-au convins să particip și la acestea; iar despre orele de dans, pot să spun că aproape la fiecare oră am învățat un dans nou.

Hasmig DANIELIAN

(continuare în pagina 8)

Festivalul PROETNICA 2008

Harry Tavitian & Orient Express – Incantații pe scenă și horă în public

Cine înțelege muzica lui Harry Tavitian? Atmosfera din Piața Cetății nu lasă nici un loc de tăgadă: muzica lui Harry Tavitian este înțeleasă de toată lumea: minoritari, majoritari, turiști și localnici, mici și mari. Pentru că este și foarte erotică, e limpede că binomul bărbăți-femei nici nu se mai pune la socoteală. Pornit într-o nesfârșită călătorie prin universul muzicii, a poposit ieri seara în Piața Cetății din Sighișoara *Orient Express*-ul din care Harry Tavitian a salutat pe toată lumea în stilul său caracteristic după care a împărțit daruri în stînga și-n dreapta: daruri muzicale de prin toate locurile prin care l-a dus *Orient Express*-ul, cu o energie debordantă care a „contaminat” pe toți cei care au primit aceste daruri. Și n-au fost puțini pentru că Piața Cetății era plină de fani care-l așteptau înfrigurăți (deși aseară a fost destul de cald), știind sigur că vor primi daruri. Iar în final oamenii n-au mai vrut să-l lase să plece, însă *Orient Express*-ul, ca orice tren, are un orar bine stabilit care trebuie respectat. Așa că Harry Tavitian s-a suit în *Orient Express* și a pornit mai departe, către o altă destinație unde avea la fel de mulți oameni care-l așteptau și cărora trebuia să le ofere din prea plinul său. În Piața Cetății muzica lui Tavitian & Co. a declanșat o adevărată horă. Și hora asta, doamnelor și domnilor, are puterea de a transforma o populație într-o comunitate. Vorba lui Nicu Mihoc, prezentatorul: Mai poftiți și-n altă seară! La horă.

Mihaela HERBEL
Agora Comunităților Etnice
(ziarul festivalului Proetnica, 22 august 2008).

„Armenia, trecut și prezent“

La Muzeul de Artă din Cluj a fost deschisă expoziția de fotografie „Armenia, trecut și prezent”. Fotografii prezentate aparțin artistului Harry Balabanjan. Expoziția mai cuprinde și o serie de postere mari, din pînă, în care sînt ilustrate, în câteva imagini și cu textul aferent, istoria poporului și a statului armean. Această expoziție este realizată cu ajutorul comunităților armenesti din România și Ungaria, ultima, țară în care au fost expuse imaginile prezente astăzi la Cluj. Peisaje din Munții Aragaș și Ararat, cursuri de apă precum Arpa și Kasakh, lacul Sevan cu mănăstirile construite în secolul IX, biserici vechi și așezăminte religioase

(continuare în pagina 2)

CU OCHII PE „PRECEDENTUL” GRUZIN

Cel de-al doilea război osetin (primul s-a consumat în 1991-92 și s-a sfîrșit cu pierderea controlului gruzin asupra regiunii) marchează cu siguranță un punct de cotitură în evoluțiile politico-militare din Caucaz și o reasezare a taberelor adverse. Atacul gruzin împotriva Osetiei de Sud și reacția rusă au provocat o criză care, cel puțin în imaginația unora, a făcut să răsune din nou goarnea războiului rece între Moscova și Occident. Ba că rușii își fac de cap în Caucaz, ba că rușii vor să își refacă imperiul pierdut după dezmembrearea URSS, ba că rușii vor să își ia revanșa față de creșterea influenței americane în regiune, ba că Moscova vrea să se răzbune pe Occident pentru eșecul său diplomatic în cazul desprinderii provinciei Kosovo de Serbia, sînt tot atîtea idei simpliste care au umplut presa (românească și occidentală) și, mult mai grav, au devenit convingeri

ale unor politicieni occidentali. Nu ne interesează aberațiile din presa rusă, elanul naționalisto-imperialist al unor grupări radicale și retorica țaristo-sovietică ce s-a făcut din nou auzită la Moscova. Acestea nu sînt o reacție directă la criza din Caucaz, ci, mai degrabă, o contra-reacție la reacția occidentală și mai ales americană față de conflictul din Gruzia și nu s-a văzut nici o clipă că ar avea vreo influență asupra discursului și acțiunilor Moscovei. Ceea ce ne interesează este aspectul etic al conflictului din Osetia și bilanțul războiului văzut din perspectivă armeană.

7 august: în timpul serii armata gruzină atacă Thinvali, capitala Osetiei de Sud. Gruzinii bombardează intens, cu artilerie, baterii de rachete și aviație, un oraș din care nici unul din cei circa 30 de mii de locuitori nu fusese în prealabil evacuat. Atacarea fără avertisment a populației civile stîr-

nește panica și fuga din oraș a celor norocoși, circa 30 de mii de oameni refugiindu-se în următoarele zile dincolo de Caucaz, în Osetia de Nord. În urma violentei ofensive gruzine, osetinii abandonează orașul în mâinile atacatorilor, a doua zi, pe 8 august, președintele Mihail Saakașvili anunțînd în timpul serii că Gruzia a preluat controlul asupra întregii Osetii de Sud. În timp ce Saakașvili face declarații triumfaliste, infanteria și blindatele rusești traversează deja tunelul din Caucaz ce leagă cele două Osetii, iar aviația rusă atacă deja armata gruzină aflată în pozițiile ocupate în Osetia, cît și bazele sale din afara regiunii, pe teritoriul gruzin. În urma masivei intervenții militare ruse, deja pînă pe 9 august trupele gruzine pierd controlul asupra capitalei Osetiei de Sud, iar Saakașvili declară că este „gata” să ordone încetarea focului, dacă Rusia pune capăt bombardamentelor. 10 august: „Ne-am retras din aproape toată Osetia de

(continuare în pagina 3)

Supliment
cultural

● Două personaje călinesciene
● și K. H. Zambaccian

ECONOMIA ARMENIEI CONTINUĂ SĂ SE DEZVOLTE

Din datele oficiale publicate în presă, economia Armeniei s-a dezvoltat cu 10,3 % în prima jumătate a anului 2008. Această dezvoltare este semnificativă comparativ cu ratele de dezvoltare din multe alte țări și în special, cu scăderea economică a unor țări din West.

Dezvoltarea economică a Armeniei se bazează pe o dezvoltare organică dar este bazată și pe sumele trimise din străinătate de către emigranții Armeni, rudelor din țară, sume care se ridică la 668,6 milioane de \$ (numai bani transferați oficial prin bănci) în prima jumătate a acestui an. Această sumă - deși mai mică decât totalul banilor transferați din afară - este echivalentă cu cca. 15 % din Produsul Intern Brut al țării pe aceeași perioadă de timp.

În prezent, banii trimiși de emigranții armeni celor de acasă reprezintă o parte importantă din venitul multor familii de armeni și, totodată, a ajutat la creșterea valorii Dramului (monedei naționale) în comparație cu dolarul american cu aproximativ 90%.

Aceste date economice trebuie să ne bucure, pe de o parte, dar trebuie să ne întristeze pe de altă parte, știut fiind faptul că o parte a populației trebuie să trăiască din banii primiți din afara granițelor țării lor.

PREȘEDINTELE ARMENIEI, SERGE SARKISIAN ȘI CATOLICOSUL TUTUROR ARMENILOR, KAREKIN II AU EFECTUAT O VIZITĂ ÎN CRIMEEA

În ultimele zile ale lunii iulie, 2008, Președintele Armeniei, Serge Sarkisian și Catolicosul tuturor Armenilor, Karekin II, au efectuat o vizită în Crimeea, Ucraina, cu ocazia sărbătoririi a 650 de ani de la construirea mănăstirii armenesti Sf. Cruce din această regiune.

În cursul acestei vizite, Președintele Sarkisian și Președintele Ucrainei, Victor Yuscenko, au avut o întâlnire în cadrul căreia au fost discutate o serie de probleme legate de relațiile Armeano-Ucrainiene și de dezvoltarea în continuare. Tot în cursul acestor convorbiri, partea armeană a mulțumit părții ucrainiene pentru suportul acordat reconstrucției complexului monahal Sfinta Cruce din Crimeea.

Tot în cadrul acestei vizite, Președintele Armeniei, Serge Sarkisian, și Catolicosul Karekin II au luat parte la o mare întrunire cu armenii din Ucraina care a avut loc în biserica Sf. Hripsime din Yalta.

În cuvântul său, Președintele Sarkisian a menționat că reprezentanții Armeniei au venit în Crimeea ca să asigure pe conaționalii lor „că ei au o țară care este gata să-i sprijine în orice domeniu“.

Vizita înalților oaspeți armeni a fost și o ocazie pentru ei de a cunoaște activitatea culturală și religioasă a armenilor din această regiune.

A 8-A EDIȚIE A SALONULUI INTERNAȚIONAL DE TURISM DE LA EREVAN

Sub deviza „Țara pietrelor care vorbesc“ în luna noiembrie se va desfășura la Erevan cea de-a 8-a ediție a Salonului Internațional de Turism. Salonul este organizat de Ministerul armean al economiei și Asociația armeană a agențiilor de voiaj. Această acțiune este o prioritate a Guvernului Armeniei, țară în care sînt așteptați în acest an cca. 600.000 de turiști. Conform statisticilor în Armenia funcționează 70 de hoteluri iar în sectorul turistic lucrează 19 500 de persoane (1,7% din populația activă). În anul 2007 Armenia a câștigat din turism cca. 400 de milioane de dolari, cifră ce se așteaptă să fie depășită în acest an.

ARARAT

**Bilunar al
Uniunii Armenilor din România
www.araratonline.com**

Redactor șef : Mihai STEPAN-CAZAZIAN
Redactori : Eduard ANTONIAN, Vartan MARTAIAN
Fabian ANTON
Fotoreporter : Mihai GHEORGHIU
Colaboratori : Carmen DROPOL (Constanța)
Correspondenți din străinătate :

Edvard JEAMGOCIAN (New York), Haig CHIBARIAN (Los Angeles), Anton Lanis ŞAHAZIZIAN (Toronto), Giuseppe MUNARINI (Padova)

Difuzare : Drtad BARTUMIAN
Tehnoredactare : Mihai HĂȚULESCU
Pagină web : Constantin DEOCLEȚIAN (Kean Media srl)
e-mail : zlar.ararat@gmail.com

ADRESA REDACȚIEI: Str. Armenească 13, București – 2
Tel. / Fax: (4021) 314.67.83

Tiparul executat la ARARAT s.r.l. ; I.S.S.N. 1220-9678

Potrivit art. 206 Cod penal, responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului. În cazul unor agenții de presă și personalități citate, responsabilitatea juridică le revine acestora.

Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori.

La despărțirea de Levon

Căldură mare, sufletul caută răcoare
Sunt eu sufletul, căut răcoare
Caut prieteni, vreau să vorbesc
Am fost un trup care am vrut „Fericirea“
Am clădit, am reclădit
M-am răzvrătit, nu am izbîndit
Mulți, mulți rechini m-au încolțit... m-am înălțat
Dar am învățat, am creat, am lăsat...
Am văzut, am ascultat, am învățat și am câștigat... „Fericirea“?!
Unde e... Acolo în ceruri!
Aici au rămas surzii, muții și cei de neclintit.
Omul, prietenul de lîngă mine, mi-a zis:
„- Te-am văzut, am vorbit, am plecat!“
Voi fi un plop înalt și voi privi de sus,
De acolo de lîngă dreapta tatălui și voi spune:
„- Lăsați pe cei tineri înainte
Să guste din viața plină de minuni și surprize.
E timpul ca rechini să se retragă și să cugete.“
Prietenii e timpul să mă retrag
Acolo unde e Fericirea!

Cezar ERAMIAN

**Familia Maganian anunță că
duminică 28 septembrie ora 11 va avea loc la
Cimitirul Armenesc din București parastasul de 40
de zile pentru cel ce a fost Levon Dan Maganian**

Sărbătoarea armenilor din Dumbrăveni

Sute de armeni din toată țara s-au adunat la Dumbrăveni, unde vineri 15 august a avut loc în catedrala armenescă din oraș slujba de Sfinta Maria. Slujba a fost urmată de o procesiune, o ofrandă adusă patroanei spirituale a catedralei. Varujan Vosganian, ministrul Economiei și Finanțelor, dar și președinte al Uniunii Armenilor din România nu a mai ajuns la Dum-

brăveni, deși vizita sa fusese confirmată cu doar o zi înaintea.

Orașul Dumbrăveni a îmbrăcat pentru două zile straie de sărbătoare. Vineri și sîmbătă au fost organizate Zilele Armenesti în oraș, un eveniment care atrage an de an sute de armeni din toată țara. Locul nu este ales întîmplător, cu atît mai mult cu cît la Dumbrăveni există una dintre cele mai mari

catedrale armenesti din țară. Iar 2008 nu a făcut excepție de la regulă, sute de armeni din toată țara sosind pentru două zile la Dumbrăveni, pentru a lua parte la această sărbătoare. Prima parte a Zilelor Armenesti a fost dedicată unui simpozion, iar a doua zi, care a coincis cu Sărbătoarea Sfintei Maria, a adunat sute de credincioși în catedrala armenescă din oraș, cu toții dorind să participe la un moment unic și înălțător în același timp, slujba oficiată cu ocazia acestei sărbători. „În Dumbrăveni este o sărbătoare puțin mai deosebită decât în celelalte localități, deoarece spre norocul nostru în oraș există o catedrală armenescă, în care în fiecare an, în data de 15 august este organizată o slujbă și un obicei armenesc, o procesiune, respectiv la terminarea slujbei se iese din biserică în centrul orașului și se aduce o ofrandă Sfintei Elisabeta, care este patroana acestei biserici“, ne-a spus Georgeta Irimie, primarul orașului Dumbrăveni.

**de Vasile ANTIPA
după Tribuna, Sibiu,
17 august**

„Armenia, trecut și prezent“

(continuare din pagina 1)

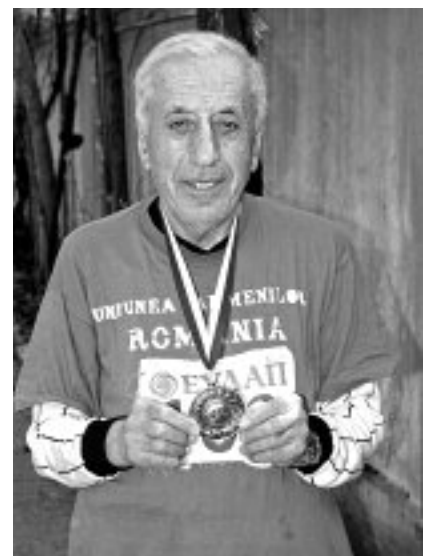
ridicate încă din primele secole de creștinism, precum catedrala de la Ecimadzin din veacul al IV-lea sau ruinele marii biserici de la Zvartnatz, cetate clădită în secolul VII, lăcașe vechi de cult cu adînci rezonanțe istorice precum cele de la Knacikar, Hripsime, Karnavor, Noravank, temple romane din secolul I, precum cel de la Garni, sînt doar cîteva dintre ipostazele surprinse de Harry Balabanjan pe vechiul pămînt al Armeniei. Imaginile din Erevanul de azi ne înfățișează clădirile din centrul capitalei precum și monumentul memorial ridicat pentru victimele genocidului din 1915, cînd mii de armeni au fost uciși și obligați să-și părăsească pămîntul natal aflat sub ocupație turcească. Posterele de pînă surprind elemente definitorii din istoria armenilor, începînd cu perioada preistorică transcaucaziană, urmată mai apoi de primele organizări statale precum cea de la Urartu, perioada greco-romană și persană, urmată de cea creștină – armenii fiind primul popor care au acceptat, în întregime, ca religie de stat, creștinismul, sub Sfîntul Grigore Luminătorul -, secolele Evului Mediu dominate de cuceririle arabe și cele turcești. Interesantă este istoria orașului Ani, așezarea cu peste 1001 de biserici, care în perioada sa maximă de înflorire de la începutul Evului Mediu timpuriu, avea vreo douăzeci de episcopi, comunități monahale puternice și o societate creștină bine încheată.

Azaduhi VARDUCA HORENIAN

NOI SUCESE ALE ATLETULUI MIHAI DRĂGHICI

La Campionatele Naționale ale Sportivilor Veterani desfășurate între 23-24 august pe stadionul Iolanda Balaș din București a participat, la probele de atletism, și compatriotul nostru, gălățeanul Mihai Drăghici.

În cele din urmă domnul Drăghici a obținut locul I – campion național, la proba de 5 000 de metri, locul I – campion național, la proba de 400 de metri și locul II la proba de 3 km. Marș fiind astfel selecționat în lotul de atletism ce va reprezenta echipa României la Campionatele Balcanice de Veterani din octombrie 2008 organizate în orașul Bar din Muntenegru.

CU OCHII PE „PRECEDENTUL“ GRUZIN

(continuare din pagina 1)

Sud, în semn de bunăvoință și din voința de a opri înfruntarea militară“, declară cinic secretarul Consiliului de Securitate gruzin, în timp ce avioanele rusești atacă Gori – principala bază de lansare a operațiunilor gruzine în Osetia –, portul Poti și alte ținte din Gruzia, iar navele rusești plecate din Sevastopol blochează litoralul gruzin, în special portul Poti. Rușii ocupă portul Poti (nu și orașul) și sabordează vedetele marinei militare gruzine aflate acolo. Până pe 15 august – când Gruzia și Rusia acceptă și semnează un plan de pace propus de președintele francez, Nicolas Sarkozy, (Franța prezidind Uniunea Europeană) –, după numai opt zile de conflict, armata rusă deține controlul unei mari părți din Gruzia. Soldații gruzini se retrag spre Tbilisi și abandonează Gori în mâinile rușilor care circulă nestingheriți prin tot nord-vestul Gruziei, distrugând obiectivele militare gruzine, și se apropie – fără luptă – pînă la circa 40 km de capitală.

Aceasta ar fi, în mare, cursul militar al conflictului. Riposta rusă la atacul asupra Osetiei a fost neașteptat de rapidă și masivă. În numai câteva zile, cu prețul a peste 70 de soldați ruși morți, Moscova practic a distrus combativitatea armatei gruzine și a năruit visele triumfaliste ale președintelui Saakașvili.

Așadar:

Sătul de „provocările” rușilor, guvernul de la Tbilisi atacă Osetia de Sud pentru „a restabili ordinea constituțională“. În atacul de noapte asupra capitalei separatiste, Tșinvali, își pierd viața între 1000 și 2000 de oameni, potrivit osetinilor, în timp de gruzinii nu recunosc decât câteva zeci de civili uciși (dar ai cui erau morții, cine i-a ridicat și numărat, osetinii sau gruzinii?). Osetinii, a căror majoritate a cerut și obținut după 1992 cetățenie rusă, invocă protecția Moscovei. Pe lângă civili, își pierd viața și circa 15 soldați ruși care, în urma primului conflict gruzino-osetin din 1991-1992, îndeplinesc misiuni de menținere a păcii în Osetia de Sud, alături de un număr egal de militari gruzini și osetini. A doua zi după începerea ofensivei gruzine, armata rusă intră în Osetia de Sud și lansează o contraofensivă ordonată de președintele Dmitri Medvedev pentru „a constrînge Gruzia la pace“. „Osetia de Sud a fost ținta unei agresiuni foarte dure, cinice din partea Gruziei. Au murit oameni, cetățeni de-ai noștri: locuitori ai Osetiei de Sud și soldați ai forțelor noastre de menținere a păcii. Felul în care a acționat partea gruzină nu poate fi calificată altfel decât ca fiind un genocid, întrucît aceste acțiuni au devenit masive și au fost îndreptate împotriva populației civile și a forțelor de menținere a păcii“, spune Medvedev. Victoria rusă este rapidă și totală. Gruzia nu mai are armată combativă, iar autoritatea guvernului de la Tbilisi înspre nord și vest se prește la circa 40 km de capitală. Ultima prezență militară gruzină în Abhazia este și ea rapid eliminată.

Trecînd peste enumerarea seacă a evenimentelor, ce am văzut de fapt:

Am văzut că, oricît ar fi fost de diabolică, puterea sovietică a creat națiuni. Pentru multe din popoarele pe care le-a absorbit, regimul sovietic a fost generator de identități și conștiințe naționale. O seamă de popoare cu organizare tribală s-au bucurat de efectul civilizator al unei forme de organizare „sovieto-republicane“ care, pe lângă cale ferată, curent electric și universitate, a adus instituții ce după 70 de ani le-au făcut să se considere națiuni: parlament, guvern, președinte, drapel propriu (chiar dacă de inspirație „revoluționară“). Conștiințe naționale s-au născut atît în Asia Centrală, cît și în Caucaz. Regimul sovietic a fost tiranic.

Dar cele mai multe victime au fost chiar din rîndul rușilor, al slavilor. În ciuda anumitor uniformizări a numelor și denumirilor și a colonizării slave nu foarte intense, naționalitățile nu au fost supuse unei asimilări forțate consecvente. Chiar și popoarele deportate de Stalin li s-a permis, după moartea „tătucului“, să se întoarcă în ținuturile lor. Am văzut că, odată cu dezmembrarea URSS, în afară de Rusia, care este o federație – deci nu un stat monolit asimilator –, naționalitățile minoritare din republicile foste sovietice s-au trezit în fața presiunii asimilatoare a capitalelor republicane. După 1991, Azerbaidjanul desființează Regiunea Autonomă Karabaghul de Munte și Stepanakertul îl redenumeste Hankendi (cine se va uita într-un atlas geografic editat în lumea anglo-saxonă după 1991 va avea surpriza să vadă că Arțahul nu mai există, și nici „fosta“ sa capitală), iar Gruzia desființează autonomia abhază și pe cea osetină. Dintr-o dată, cei care pe vremea stăpînirii sovietice își puteau afișa relativ liberi identitatea națională s-au trezit că în noile lor „țări“ (în URSS „țara“ era Uniunea, iar autonomia locală era „republică“ sau „regiunea“) nu mai au dreptul să existe. Și am văzut cum, refuzînd să devină cetățeni de rangul doi, armenii din Karabagh, abhazii și osetinii au luptat cu arma în mînă și și-au cîștigat independența de facto sau, mai bine zis, dreptul la existență. Între timp, în 17 ani de „înghețare“ a conflictelor, în Karabagh, Abhazia sau Osetia a apărut o generație care nu a cunoscut altceva decît libertatea deplină de a trăi ca armean, abhaz sau osetin.

Am văzut cum, bătînd insistent la poarta NATO, președintele Mihail Saakașvili s-a trezit cu ușa în nas la reuniunea atlantică de la București pînă cînd nu își va fi rezolvat conflictele naționale din propria sa țară. Furios după refuzul NATO de a-i întinde un covor roșu spre aderare, înjurînd și rozîndu-și unghiile – după cum spunea un jurnalist francez prezent la București –, Saakașvili decidea să grăbească „rezolvarea“ conflictelor secesioniste. Susținut fără rezerve de administrația Bush al cărui aliat la cataramă devine – Gruzia cea cu o populație de numai 5 milioane este a patra „putere“ prezentă în Irak, cu circa 2.000 de soldați trimiși în deșertul mesopotamian! –, cu o armată de pînă în 40.000 de soldați antrenați de circa 100 de consilieri americani, avînd un buget militar de 1 miliard de dolari, sub pretextul restabilirii integrității teritoriale a Gruziei și alegîndu-și cu grijă camuflajul mediatic al deschiderii jocurilor olimpice de la Beijing, guvernul de la Tbilisi a încercat să șteargă de pe hartă Osetia de Sud. Da, să o șteargă de pe hartă, întrucît nu știu cine își poate imagina că „restabilirea ordinii constituțională“ se face cu baterii de rachete Grad care trag pe timp de noapte într-un oraș cu oamenii dormind sub pături. Probabil că, după ce mureau sute sau mii de oameni, după ce soldații gruzini își înflegeau drapelul victorios peste mormanele de ruine și „ordinea constituțională“ era „restabilită“, supușii gruzini de naționalitate osetină se puteau întoarce în orașul lor și primi „repartii locativă“ și manuale în limba maternă.

Dar nu, sînt „separatiști“ și rai și, în loc să se bucure că, în sfîrșit, gruzinii trag în ei cu rachete și obuze, au fugit și i-au chemat pe ruși în ajutor. Ruși care, și mai rai decît osetinii, nu numai că au curățat Osetia, dar au invadat și Gruzia. Și așa am văzut cum armata lui Saakașvili, antrenată de americani și echipată de aliații acestora, cu uniforme noi în stil american, este măturată în numai trei zile de aviația și infanteria

rusă. Și am mai văzut cum, odată cu turnura militară, Saakașvili își mută cartierul general în fața mulțimii, cu cîntece patriotice și spectacol lacrimogen – aproape exclusiv anglofon – în fața camerelor de luat vederi cu difuzare către Occident. Gruzia, o mică națiune eroică, este victima agresiunii „urs“-ului de dincolo de Caucaz care vrea să sfîșie tînăra democrație gruzină prooccidentală. Tras de urechi de Medvedev în timp ce încerca să lichideze Osetia, Saakașvili strigă „Săriți, mă omoară!“ Peștele mijlociu – Gruzia –, care încearcă să înghită peștele mic – Osetia de Sud –, este înghițit de peștele mare – Rusia. Cel puțin aparent. În realitate, în ciuda discursului histrionic al lui Saakașvili, ceea ce a pătît Gruzia din partea Rusiei nu se compară cu ce ar fi pătît Osetia în lipsa intervenției ruse. Gruzia există și va exista în continuare, cu infrastructura în parte distrusă, dar cu promisiuni de reconstrucție de miliarde de dolari din partea aliatului de peste ocean, în timp ce Osetia de Sud urma să dispară de pe hartă.

Un președinte stresat și răvășit pînă la a-și roade cravata (cine nu crede să vadă <http://www.youtube.com/watch?v=GqSIXlwGLhI&feature=related>) se declară martir al luptei pentru democrație de tip occidental în

inima Caucazului și în coasta Rusiei cvasitotalitare. Și găsește urechi occidentale care să îl creadă și susțină. Și așa am văzut cît de nedreaptă și cinică este nu politica, ci natura umană. Pentru că, pentru a-l susține fără rezerve pe Saakașvili, trebuie să fii convins de faptul că albanezii din Kosovo au dreptul să existe, în timp ce osetinii din sud nu au. Trebuie să fii convins că Miloșevici nu avea dreptul să-i lichideze pe albanezii kosovari, în timp ce Saakașvili are dreptul să-i lichideze pe sud-osetinii. Trebuie să fii convins de faptul că Serbia nu merita să își conserve integritatea teritorială, în timp ce Gruzia merită. Trebuie să fii convins de faptul că americanii au dreptul să bombardeze Belgradul și podurile de pe Dunăre (departe de Kosovo), în timp ce rușii nu au dreptul să-i scoată pe soldații gruzini din Gori. Cinism și dublă măsură. Occidentul cel principal intervenea în Kosovo în baza ideii că suveranitatea unui stat nu este absolută atunci cînd este vorba de crime în masă, că un guvern nu are dreptul, nici chiar în numele suveranității de stat, să comită crime în masă împotriva propriilor cetățeni. Integritatea teritorială a Gruziei trebuie respectată, dar integritatea fizică cetățenilor de naționalitate osetină nu valorează nimic. Da, Saakașvili poate să-i ucidă pe sud-osetini, pentru că și-au luat cu toții cetățenie rusă, așadar nu mai are nici o obligație față de viața celor care nu mai sînt supuși gruzini. Dar oare de ce s-au refugiat osetinii sub umbrela rusă? Rusia nu are dreptul să își protejeze supușii bombardați cu rachete, dar America ar fi avut? Osetinii au greșit, trebuia să-și fi luat cetățenie americană. Sau măcar britanică. Că Margaret Thatcher nu și-a abandonat subiecții britanici din Malvine în mâinile Argentinei, cu toate că erau puțini și foarte departe de Londra. Armenii sînt deja pățiți, au văzut demult că nici viața lor nu a valorat nimic în fața „specialiștilor“ în drept internațional. Cîtă vreme azerii instalați la Șuși au bombardat Stepanakertul, ucigînd peste 600 de oameni, nimeni nu a protestat – cu toate că victimele se încadrau la categoria „bătrîni, femei și copii“, cu mare priză la sensibilitatea opiniei publice occi-

dentale –, dar atunci cînd armenii au preluat inițiativa și i-au împins pe azeri departe, de unde nu mai amenințau direct viața oame-nilor din așezări, imediat consiliul de Securitate al ONU s-a trezit și le-a cerut armenilor să părăsească teritoriile azere. Adică: ONU, reprezentanta instituțională a „comunității internaționale“, le spune armenilor „Dați-le azerilor pămîntul înapoi“, dar nu le spune azerilor „Nu-i mai omorîți pe armeni“. Adică etică și echitate internațională!

Etica și echitatea nu există în politică. Dar intervenția rusă în Osetia de Sud, indiferent de socotelile care ar putea sta în spatele ei, este justă prin rezultatul ei. Gruzia nu a fost „distrusă“, cum clamează Saakașvili. Chiar și Gori este în cea mai mare parte intact, după cum ne-a arătat canalul TV american CNN – destul de obiectiv în relatările sale despre războiul din Osetia și Gruzia. Iar Osetia de Sud rămîne pe hartă. Oricum, Moscova nu putea face altfel. Războiul din Cecenia i-a arătat lumii că nu toți caucazienii vor să facă parte din Rusia. Cecenia nu a dispărut, are doar o conducere pro-rusă. Spre deosebire de ceceni, osetinii vor să trăiască în Rusia. Atît cei din nord, cît și cei din sud. Fidelitatea caucazienilor este esențială pentru menținerea coeziunii Federației. Mos-

cova trebuia să le arate că nu își abandonează supușii, indiferent că sînt în interiorul sau în afara Rusiei. Fidelitatea față de Rusia este răsplătită cu protecția: militară și juridică. În caz contrar, credibilitatea discursului federativ al Moscovei în Caucazul de Nord s-ar fi prăbușit. Iar recunoașterea independenței Osetiei de Sud și a Abhaziei (26 august), la nici trei săptămîni după atacul gruzin de la Tșinvali, echivalează cu un tratat de garantare a securității celor două regiuni „independente“, dar unde aproape toată lumea are cetățenie rusă.

Gruzia: o mică și tînără democrație pro-occidentală, un paradis în devenire pentru locuitorii săi? Fals: un mic „imperiu“ multinațional care – lucru foarte grav și generator de conflicte – se vrea omogen. China oprimă Tibetul. Saddam Husein i-a oprimat pe kurzi. Dar Gruzia nu își oprimă minoritățile? Ar trebui întrebați armenii de acolo. La Tbilisi sau în Djavahkul majoritar armenesc se simte presiunea naționalistă gruzină. Șicane administrative de tot felul, distrugerea monumentelor armenesti – hăcikar-uri răzuite, ceva asemănător cu recenta acțiune a azerilor în Nahicevan –, marginalizarea învățămîntului armenesc, încercări de diluare a elementului armenesc din Djavahk prin colonizarea cu refugiați gruzini din Abhazia sau, mai nou, Osetia. Ca să nu mai spunem de atacurile anti-armenesti de care abundă presa gruzină. Armenii din Djavahk nu se simt bine deloc în calitatea lor de supuși gruzini, se simt cetățeni de rangul doi. Indignarea lor împotriva comportamentului autorităților de la Tbilisi s-ar fi transformat demult în secesiune deschisă, dacă nu ar fi fost cuminiți chiar de... Erevan! Da, în ultimii ani guvernarea de la poalele Araratului au făcut mari presiuni asupra armenilor din Djavahk ca să îi determine să se mulțumească cu mai nimic și să își înăbușe aspirațiile naționale. Pentru că Armenia, cea supusă blocadei turco-azere în urma conflictului din Karabagh, nu ar fi făcut față și unei înfruntări cu o Gruzia care ar fi închis cerul și ar fi instituit blocada cvasi-totală a Armeniei. Cu alte cuvinte, Erevanul a ales să sacrifice Djavahkul ca să conserve Karabaghul.

Tensiunile apărute între armenii din Djavahk și autoritățile gruzine după dezmembrarea URSS s-au accentuat odată cu preluarea puterii de către Mihail Saakașvili. „Democrat“ educat în Occident, vorbitor a șase limbi, dar demn urmaș al naționalistului Zviad Gamsahurdia. Viața Djavahkului în ultimii ani a fost marcată de incidente

(continuare în pagina 4)

Hagigadar 2008

Anul acesta pelerinajul la Mănăstirea Hagigadar a avut loc între 15-18 august 2008. Comunitatea armeană din Constanța a participat și în acest an cu mare plăcere la acest pelerinaj. Astfel în ziua de 15 august, dimineața la ora 7, un microbus de 24 de persoane, pus la dispoziție de conducerea UAR, a pornit spre Suceava pentru a fi prezenți la hramul mănăstirii oficiat cu mult har și dăruire de Înalț Prea Sfinția Sa, Arhiepiscopul Dirayr Mardichian, Șeful Bisericii Armene din România și Bulgaria asistat de protoiereul Avedis Mandalian, părintele Torcom Mandalian, părintele Krikor Holca și diaconul Haig Azarian. Înainte de a ajunge la Suceava, am făcut o oprire în județul Bacău pentru a lăsa niște ajutoare colectate prin donațiile unor membri ai comunității armenice, la inițiativa doamnei Arșaluis Gurău și pregătite de domnul Edi Cherpician.

Programul la Suceava a fost cel știut. Cu slujbă în ziua de sâmbătă la biserica Surp Hacı din Suceava

după care s-au sfințit cele necesare pregătirii tradiționalei supe de urechișe pentru madagh-ul zilei de duminică, ce a urmat slujbei speciale oficiate cu ocazia Hramului mănăstirii. Totul a fost fascinant și, ca de fiecare dată, am rămas impresionată de tot ce s-a întâmplat acolo. Dar am rămas fără cuvinte când duminică, în drum spre Hagigadar, am realizat că microbuzul nostru a putut urca la mănăstire fără nici o problemă, pe un drum asfaltat perfect, fapt care mi s-a părut o minune, fiindcă eu, tocmai suferisem o entorsă la gleznă, și mă gândeam că nu voi putea urca dealul prea ușor. Când am văzut acel drum am zis că s-a făcut o minune pentru care mulțumim mult celor care s-au ocupat de acest proiect. În primul rând bunului Dumnezeu. Un rol important la realizarea acestui proiect am înțeles că l-a avut președintele UAR, domnul Varujan Vosganian împreună cu autoritățile locale lucru pentru care noi, membrii comunității din Constanța, le mulțumim alături de ceilalți armeni din România.

Chiar discutam cu părintele Torcom care îmi povestea de o perioadă din copilăria lui când, împreună cu bunicul său venea la Hagigadar în căruță, iar roțile căruței se afluiau în noroiul din zilele ploioase și țărâna din zilele însoțite de pe acest drum care acum arată complet diferit.

Madagh-ul de duminică de la Hagigadar a fost delicios, parcă anul acesta mai gustos decât în alți ani, iar eu personal i-am simțit pe Sîrpazan, pe Der Hayr Avedis Mandalian ca, de altfel, pe toți cei care au oficiat slujba și au participat activ la toate pregătirile, mai apropiată pentru ca acest sejur să fie cât mai plăcut. Personal le mulțumesc mult pe această cale.

Luni dimineață, de Mereloț, toți armenii prezenți la Suceava s-au adunat la mănăstirea Zamca, ce a fost, la rîndul ei restaurată. Conform predicilor lui Sîrpazan ce au urmat slujbei de pomenire a morților și anul acesta am simțit că spiritul de adevărați armeni este mai viu în noi fiindcă am fost prezenți la Hagigadar și sper că așa vom fi în fiecare an, mulți, mulți ani de acum încolo.

Carmen DROPOL

Armenii din Constanța la Proetnica 2008

Festivalul Proetnica 2008 a avut loc între 21-24 august a.c. la Sighișoara, iar comunitatea armeană din Constanța a dat curs invitației de a participa. Astfel

pe data de 22 august dis de dimineață, la ora 6:30, un grup format din 13 persoane au pornit la drum să reprezinte comunitatea armeană din Constanța. Grupa de dansuri a ansamblului *Vartevan* a fost pregătită de doamna coregraf, Monica Măgîrdici căreia îi mulțumim din nou pe această cale.

După un drum istovitor am ajuns la Sighișoara exact la ora 5 după amiaza, la timp pentru a participa la vernisajul expoziției de pictură „Lumini armenice” ce a cuprins lucrări de Azaduhi Varduca, Ermone Martaian, Lucia Lobont și Debreczeni Botond, membrii ai comunității armenice din Cluj, unde și noi am avut o mică contribuție în sensul că micuțul Sergiu Tumalyan împreună cu Tania Varduca, nepoata doamnei Varduca au deschis festivitatea cu un bun venit spus de Tania în șapte limbi străine (printre care și în armeană bineînțeles) și un cântecel despre alfabetul armenesc cântat de Sergiu după scurta introducere făcută de organizatorul festivalului Dl. Ivanițchi. Participând astfel la acest vernisaj am simțit că se înfiripă o colaborare între comunitățile armenice din estul și din vestul țării, ceea ce este lăudabil. Abia după aceea ne-am cazat într-o vilă din cetate. Apoi în cursul acelei seri de 22 august am fost spectatori la festival și am vizionat participarea comunității

germane și a comunității elene din Brașov care mi-a plăcut mult.

A doua zi, pe 23 august la ora 4 după amiază noi, comunitatea armeană din Constanța am prezentat programul pe care îl pregătisem, care a cuprins dansuri, recitări și muzică, interpretate cu multă sensibilitate care a scos în evidență, o dată în plus muzicalitatea limbii armenice, frumusețea folclorului nostru. Programul a fost unul vesel precum ne-am dorit, încercînd astfel să uităm pe cât posibil, pentru cîteva momente destinul trist al armenilor.

Am fost aplaudați de public fapt pentru care le mulțumim. Mai mult decât atât, citind programul zilelor anterioare venirii noastre, am văzut că renumitul și îndrăgitul Harry Tavitian avusese un recital la festival care bineînțeles avusese mare succes și mărturisesc că, o dată în plus, m-am simțit mîndră că aparțin acestei comunități.

Nu pot încheia fără a menționa pe Tamara și Sergiu Tumalyan, Cristina Cazazian, Alisa Avachian, Cristina Sarajian, Artur și Ara Boranian, Levon Marcarian și nu în ultimul rînd pe Monica Măgîrdici căroră le mulțumim pentru că au răspuns apelului de a pregăti minunatul program prezentat de armenii din Constanța la ediția din acest an a festivalului Proetnica din orașul Sighișoara.

Carmen DROPOL

CU OCHII PE „PRECEDENTUL” GRUZIN

(continuare din pagina 3)

violente între armeni și autorități. Ba mai mult, la fel ca abhazii și sud-osetinii, și armenii din Djavahk vedeau în baza militară rusă de la Ahalkalak (astăzi evacuată) o garanție a securității lor fizice. Oare de ce? Pentru că erau răi, vînduți rușilor? Cu nici o lună înainte de atacul împotriva Osetiei de Sud, pe 17 iulie, puterea de la Tbilisi își trimite la Ahalkalak, principalul centru armenesc din Djavahk circa 500 de soldați din trupele speciale și operează un val de arestări fără precedent în rîndurile liderilor armeni ai Alianței Democratice a Djavahkului Unit. Liderul Alianței este arestat împreună cu membrii familiei sale (care, pe deasupra, mai sînt și bătuți!) și transferat la Tbilisi fără avocat sau dată a procesului. Metode specifice „tinerei democrații” pro-occidentale a lui Saakașvili.

Orbiți – sau, mai bine zis, „anesteziați” – de confortul propriului trai, reducînd lumea doar la propriul interes imediat, occidentalii judecă situația doar la „scară mare”, în termeni „geo-strategici”: petrol, rute de tranzit, sfere de influență. Ultimul război din Caucaz se reduce doar la jocul de șah pe care domnii în costum și cu cravată și-l imaginează cu hărțile în față. De ce? Pentru că nu s-au trezit niciodată, în miez de noapte, că le cade bomba pe casă. Cu siguranță că, în cazul unei asemenea experiențe, ar fi uitat și de petrol, și de geo-strategie, și de sfere de influență și i-ar fi mulțumit providenței pentru intervenția salvatoare, indiferent că ar fi venit din partea americanilor, rușilor sau chinezilor. Intervenție care nu li s-ar mai fi părut „disproporționată” (parcă Berlinul lui Hitler a fost ocupat de aliați, dar Tbilisiul lui Saakașvili nu a fost ocupat de ruși). Da, în urma intervenției în Osetia de Sud rușii sînt în avantaj strategic și tactic. Dar intervenția lor a fost justă. Americanii susțin că și ei au făcut dreptate în Irak, iar kurzii din nord sînt de acord cu ei. Dar s-au ales și cu petrol. Fără să se gîndească decît la propriul interes, în Irak americanii au salvat un popor oprimat. A fost intervenția lor „disproporționată”? Parcă Bagdadul a fost ocupat, iar Saddam spînzurat.

Din perspectivă armenescă, în ciuda problemelor apărute în circulația mărfurilor din și înspre Armenia, războiul din Osetia întărește în mod nesperat poziția Armeniei în chestiunea Karabagului. Intervenind în Osetia, Rusia a arătat că își respectă angajamentele făcute de aliați în Caucaz. Astfel, alianța armeno-rusă capătă greutate, iar prezența militară rusească în Armenia este percepută ca o garanție reală a securității graniței armeno-turce. Inclusiv privită din partea turcească a graniței (să nu uităm că în 1993 Turcia elaborase un plan de intervenție în Karabagh și Armenia, în cazul în care, la Moscova, Hazbulatov ar fi reușit să-l răstoarne pe Elțin de la putere, iar alianța rușilor cu armenii s-ar fi frînt). Deznodămîntul războiului din Osetia este, pentru armeni, un nesperat factor psihologic de descurajare a pornirilor belicoase ale Azerbaidjanului care de ani buni amenință din ce în ce mai gălăgios că va reocupa Karabagul prin forță. Regimul lui Aliiev își etalează armamentul greu achiziționat în ultimii ani, se laudă în gura mare că bugetul său militar este cît cel al întregii Armenii și că armata azeră este gata oricînd să recucerească Artahul. Dacă nu o face încă este doar pentru că Azerbaidjanul este o țară pașnică ce vrea să dea o șansă păcii negociate. Dar răbdarea Azerbaidjanului este limitată și, dacă mediatorii grupului de la Minsk nu îi vor da Karabagul înapoi, este gata să ia prin forță ceea ce – cred guvernării de la Baku – i se cuvine. Ceea ce a reținut pînă acum Azerbaidjanul de la a se relansa într-o ofensivă militară împotriva Karabagului este nu pacifismul său, ci teama de o înfrîngere. La Erevan nimeni nu se îndoiește de faptul că Azerbaidjanul s-ar repezi asupra Karabagului chiar în secunda doi după ce ar avea convingerea că poate cîștiga pe front.

Într-un comunicat dat publicității pe 8 august, chiar la începutul operațiunilor militare din Osetia, ministerul de externe de la Baku saluta „precedentul” creat de Gruzia prin politica sa de recucerire teritorială. Comunicatul insista asupra caracterului exemplar al ofensivei gruzine împotriva Osetiei de Sud care ar avea valoare de „precedent pozitiv pentru toate țările ce caută să recurgă la forță pentru a-și restabili integritatea teritorială”, subliniind faptul că „Azerbaidjanul are dreptul să își recupereze teritoriile prin forță”.

Amenințările oficiale sînt întărite de Vafa Gulizade, unul din principalii politologi azeri. „Gruzia are dreptul să-și refacă integritatea teritorială. Previziunile mele se îndeplinesc. Curînd Moscova o să-și ia adio de la regiune. Rușii sînt incapabili să-și apere creatura din Osetia de Sud. Saakașvili a avut dreptate să joace pe cartea NATO. De acum încolo are o armată puternică. Azerbaidjanul ar trebui să-i urmeze exemplul”, spunea Gulizade. Peste cîteva zile urma să se vadă cît de abil fusese Saakașvili.

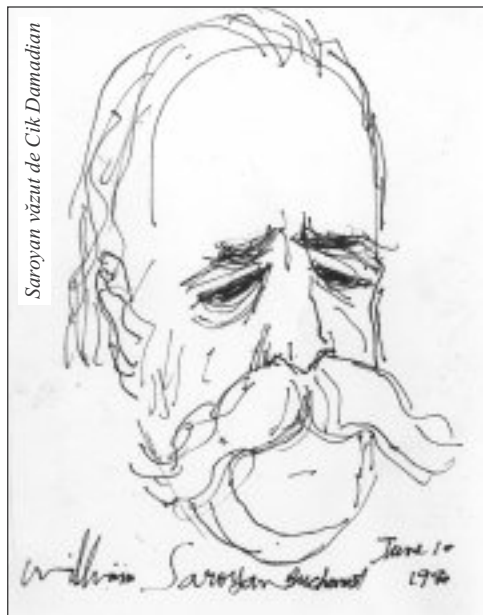
Este neîndoios faptul că eșecul total suferit de Gruzia în Osetia de Sud a înmuiat elanul războinic al Azerbaidjanului. Probabil că, în cazul unei victorii gruzine în Osetia, răstimpul pînă la o eventuală reizbucnire a războiului în Karabagh s-ar fi scotit în zile, cel mult săptămîni. O perspectivă care nu îl speria pe unul din liderii FRA Dașnaktutian, Vahan Hovhannisian, care considera – tot la începutul războiului din Osetia – că Azerbaidjanul nu este Gruzia (bineînțeles că înțelegem că se referă la diferența de calibrul, de forță) că „dacă cei de la Baku ar fi dispus de mijloace militare potrivite ar fi încercat de multă vreme să rezolve problema prin forța armelor. În prezent porțile Karabagului sînt bine păzite, iar dacă Azerbaidjanul va încerca să le deschidă va primi o ripostă militară pe măsură, poate chiar și mai puternică”. Să sperăm că nu se înșală.

Vartan MARTAIAN

Bedros HORASANGIAN

100 de ani în jurul lumii cu cel care era să se numească Bedros și i-a fost dat să devină William Saroyan

Bedros ar fi trebuit să se numească acela care a dus în spate numele faimos și pretențios de William. Dacă nu murea cel mai bun prieten al lui Armenag Saroyan cu doar o lună înaintea nașterii băiatului său, cel cunoscut azi drept William, Saroyan s-ar fi numit, foarte comun în lumea largă și foarte țanțos la armeni, Bedros. În 1908, pe 31 august, William Saroyan se vede lumina zilei pe pământ american. Provine din părinți armeni fugiți din Imperiul Otoman, devine cetățean american și,

Saroyan văzut de Cik Damadian

din multe puncte de vedere, nu-l va doare capul. Cine nu ar fi vrut să devină „american“, când vechiul secol XIX se încheia neliștit și noul secol XX începea nu prea vesel? Cine ar fi bănuit tragediile și dramele care urmau să vină și să împartă lumea și omenii în norocoși și nenorociți. William cel Mic – cel mare rămâne Shakespeare, oricum ar suci armenii lucrurile și ar putea influența destinul, „Poha gu dank...“, - se naște pe binecuvântatul pământ al Californiei, la Fresno. Ceva, ceva din drumul familiei Saroyan deslușim din povestirea „În jurul lumii cu Generalul Grant“. Cum tatăl lui ajunge dintr-un oraș care nu mai există, zice naratorul, la Trapezunt, apoi la Marsilia, apoi la Le Havre, peste Atlantic la New York și peste America în California. Nu e chiar simplu pentru niște oameni care pleacă de undeva fără să știe bine și unde ajung. Ideea ar fi că vor să trăiască. Tatăl mai puțin, mama și frații lui William mai mult. Așa s-au născut o sumedenie de povești de toate felurile: din dorința de a nu muri.

William este un om norocos, dintr-o generație de armeni care nu a fost la fel de norocoasă. După decenii în șir de măceluri și privațiuni de tot felul, de șicane și teamă de ziua de mâine, armenii din Imperiul Otoman fug care unde apucă. Unii mai curajoși, lasă casă și trecut acolo, pe unde

erau ei răsfirați, alții mai fricoși sau din dorința de a nu lăsa avutul și trecutul pe mîna altora, rămîn pe loc. Destinul colectiv se transformă în unul individual. Oare de ce sultanul Abdul Hamid este denumit „Sultanul Roșu“? Să fie doar propaganda americanilor, care pe vremea aceea nu deschideau baze militare, ci școli și spitale? Să fie plecarea armenilor din Imperiul Otoman sentimental obscur că se va întâmpla ceva rău și inevitabil? Prietenul bunicului meu, un cizmar de pe Strada Lizeanu, mă tot

tachina cînd mă vedeam cu el, „Bedros, Bedros, megh kiok maidanos, inch kak gherar eghar hos?“ și rîdea de nu mai putea cu tatamare care întîrzia acasă stînd la palavre cu amicul lui Palaz – nu am mai întîlnit numele asta la nimeni altcineva – spre disperarea bunicii, Dicranuhi, care-l aștepta nu doar cu „maidanos“ – mărar, ci și cu roșii și cartofi sau ce-i mai dăduse ea comandă pentru cumpărături. Pe vremea aceea nu știam nimic despre

William Saroyan, nici despre istoria armenilor, se mai ițea cîte un „ceart“ sau „axor“, dar semnificația profundă a cuvintelor și gravitatea lor îmi scăpau.

Îmi scăpă și azi, dar asta ar fi o altă poveste.

William Saroyan.

Nu are o copilărie fericită: lipsa de bani nu este un motiv de fericire pentru o familie de emigranți. Mai ales în Statele Unite, cînd milioane de năpăstuiți ai lumii caută o viață mai bună. Moare și tatăl, va fi obligat de mic să muncească. Familia este și școală și refugiu. Face fel de fel de treburi, mai importante sau mai puțin, nu contează, să aducă un ban acasă. Chestiile astea marchează, discre-

panțele sociale lovesc direct sensibilitatea unui copil. De aici poate i se și trage lui Saroyan interesul pentru „cei umiliți și obidiți“, pentru lumea anonimă, dar vie și în veșnică mișcare a „oamenilor de prisos“. Școala micului William este viața din jur. Și cărțile. Citește mult, cînd și cum apucă, pînă să se apuce el însuși de scris. Debutază într-o revistă armenescă – desigur un text tradus, cunoaște limba strămoșilor săi după ureche, ce a prins din zbor, va scrie toată viața într-o engleză americană proprie, inventată anume de el, cu un anume ritm și topică, în stare să respecte cu atenție și să redea cît mai exact tumultul lăuntric al eroilor săi. Își va exersa mereu această curiozitate pentru partea ascunsă și misterioasă a oamenilor. Și evenimentelor. Proza și poemele lui – foarte puțin cunoscute, ascund mereu o sensibilitate rănită. Ca literat se lansează de tînăr, scrie mult, publică carte după carte, succesul nu-l ocolește. Are tot ce-i trebuie, bani, glorie, îi place să trăiască. Risipește așa cum și adună: ușor. Viața merită să fie trăită. Pe nesimțite devine cineva, un scriitor de prestigiu. Premii? OK, ce să facă el cu premiile, preferă prietenii. Jocurile de noroc, nu se dă în vînt după „scambil“, cheltuie ca un pașă. Succesul nu e ușor de suportat, dar nici nu-i ia mințile cum se întîmplă de atîtea ori, cînd gloria, banii și prestigiul transformă niște oameni cumsecade, ființe normale și la locul lor, în mici monștri. Sau stupide marionete colorate. Are vederi de sfințga, evident, pentru un om cu copilăria lui. Unde și cînd vede și simte ce înseamnă in justiția din societatea capitalistă încă nu foarte democratică din America interbelică. Unde rasismul („Un doi trage-i ușa după voi“ este o capodoperă în acest sens) sau inechitatea socială generează conflicte de toate felurile. Cochetează cu ideile marxiste, URSS-ul și Armenia Sovietică îl atrag, dar nu va ajunge

să se întîlnească cu Maxim Gorki și nici să devină un militant comunist. Simpatizant, da, membru de partid, nu. Am fost implicat recent într-o polemică legată de „comunismul“ lui W.S. Nu reiese de nicăieri și există nici o dovadă clară că ar fi intrat în partidul Comunist American sau în altul de aceeași factură de aiurea. Nu a fost membru de partid „card carrying“: Saroyan rămîne Saroyan. Viața de familie i-a fost tumultuoasă. Cu un amor de tinerețe care-i devine și soție, divorț, iar căsătorie cu aceeași femeie, mama copiilor săi, iar divorț, scandal, gata, toate trec. Au fost și momente fericite dar și supărări, pînă la urmă totul iese la vedere. Are și copii, o fată și un băiat, care-i vor prelua interesul pentru arte și literatură, chiar dacă băiatul lui, Aram, va scrie și o carte oribilă despre tatăl său. Dar scandalul face parte din viața literară, mai ales americană, unde succesul se clădește mai repede pe știri rele și nu pe acțiuni de binefacere. Poate că nu asta contează. Ce contează atunci? William Saroyan a scris și scenarii de film, și o grămadă de piese de teatru – cîteva s-au jucat și în România cu mare succes, după războiul mondial cel de-al doilea – a scris și romane, a făcut și jurnalism, a călătorit mult avînd prieteni buni prin toată

lumea. O figură simpatic – pitorească a lumii, am putea spune, a secolului XX. A văzut multe și înțeles și mai multe, a vibrat la tot i-a fost dat să trăiască. Prin lume sau prin California lui, așa, ca un mare story-teller, povestitor, cum i-a fost dat să fie. A vizitat și Armenia Sovietică în cîteva rînduri, a fost și prin România, apoi a murit. Simplu. Iată că se fac o sută de ani de la naștere. Nu ar fi prea mult, dar majoritatea celor care i-au fost aproape au dispărut și atunci cum să refacă portretul unui om din cioburi disperate?

Complicat să treci prin viața unui scriitor în doar cîteva propoziții. Ce să scoți la iveală mai important, cînd de multe ori tomuri masive, biografii ultradetaiate și cărți stufoase de analiză literară nu sunt în stare să contureze cît mai clar și concis profilul unui om și esențialul unei opere? Iar în cazul unuia ca William Saroyan, ce rămîne dincolo de ce se spune și se scrie despre el, ce rămîne dincolo de ce se vede din personalitatea lui?

William Saroyan, cel astăzi cumva uitat și ignorat pe nedrept, atît în Statele Unite, cît și în România, unde spre stupoarea noastră nimeni nu mai știe nimic despre el și opera lui ar merita retipărit și recitat cu atenție. Am avea multe de învățat de la un scriitor ca el. Iar figura lui de leu rănit am putea s-o reinviem, cu multă căldură și simpatie, așa cum emana din toată ființa lui.

Saroyan alături de pictorul Hrandt Avakian la București

Armenii din Botoșani – trecut, prezent și viitor

Dumitru Șerban: Sîntem la Botoșani, mai exact în sînul Comunității Armene de aici și stăm de vorbă cu Doamna Viorica Popa, președinta Consiliului Parohial al Bisericii Armene. Prezențați-ne Comunitatea Armeană din Botoșani. Cîți membri are aceasta? Cîți a avut în momentul cînd a poposit la Botoșani?

Viorica Popa: Nu știu exact numărul armenilor care s-au statornicit de la începuturi la Botoșani, dar știu că la anul 1884 erau două mii de armeni în acest oraș. Din păcate, în acest moment în Botoșani mai trăiesc patruzeci și doi de armeni. Ținînd cont de faptul că mai sînt și căsătorii mixte, putem spune că sînt optzeci și doi.

D.Ș.: Vorbiți-ne despre Bisericele Armene din Botoșani. În ce ani au fost acestea construite?

V.P.: Armenii, cînd se stabilesc într-un loc își fac în primul rînd un loc de rugăciune. Astfel s-a întîmplat și la noi în Botoșani. În anul 1350, precum spune tradiția, dar și documentele unor istorici, noi am avut în tîrgul Botoșanilor o biserică ce poartă și astăzi hramul „Adormirea Maicii Domnului“. Acum, această biserică este în restaurare. La anul 1560, Comunitatea Armeană fiind foarte mare, s-a luat decizia construirii unei alte biserici, nu departe de prima, chiar pe aceeași stradă (n.a. Strada Armeană). Concret, este vorba despre Biserica „Sfînta Treime“. Cimitirul armenesc a fost în curtea Bisericii „Sfînta Maria“ și în anul 1885, prin grija și donația Doamnei, fie iertată, Ana Pruncu, se construiește capela actualului nostru cimitir „Buna Vestire“ situat pe strada Eternitatea.

În anul 1991, la Biserica „Sfînta Treime“ cade turla mare, iar apoi este consolidată, însă, ni s-a spus de la Ministerul Culturii că pînă vom obține fonduri pentru restaurarea ei este posibil ca aceasta, de la 1350, să cadă și ea, de aceea, toate demersurile și fondurile au fost alocate pentru restaurarea Bisericii construită în anul 1560.

Așadar, Biserica de la 1350 nu arăta precum arată astăzi. La 1401, cînd Alexandru cel Bun a dat hrisov domnesc de recunoaștere a armenilor din Moldova și ne dă dreptul să avem un episcop exista această biserică avînd naosul actual, iar în urma săpăturilor arheologice realizate în urmă cu patru ani s-au găsit fundațiile acestei biserici. Mai tîrziu, în anul 1625, aceasta este restaurată, iar la 1775 se adaugă pridvorul, care ulterior devine pronaosul bisericii. Un an mai tîrziu se adaugă turnul clopotelor, iar la 1825 este restaurată în întregime. Restaurarea a constat în montarea unui candelabru, refacerea picturii, realizarea unor tencuieli exterioare. Acestea ascund partea veche a bisericii. De exemplu, în această perioadă am descoperit uși foarte frumoase, geamuri bizantine, care au fost construite în anul 1500.

D.Ș. Astăzi, în anul 2008, se mai oficiază Sfînta Liturghie în Biserica Armeană din Botoșani.

V.P.: Cu contribuția Consiliului Local s-a restaurat paraclisul bisericii, unde și astăzi facem slujbele. Avem un preot care o dată pe lună dar și la sărbătorile mari oficiază Sfînta Liturghie în Biserica „Sfînta Maria“. Domnia sa, preotul Radu Holca, este și preotul Mănăstirii Zamea și este și secretar la Episcopia Armeană din București, deci, vă puteți imagina că mai mult de atît nu s-ar putea.

D.Ș. Știm că poporul armean este primul creștinat din lume ...

V.P.: În anul 301 Grigore Luminătorul creștinează poporul armean sub domnia regelui Tirdat. Acesta din urmă a fost primul creștin. S-a botezat, iar apoi creștinismul a devenit religie de stat.

D.Ș.: Cum vă simțiți ca făcînd parte din Comunitatea Armeană din Botoșani și în același timp ca fiind cetățean al primul popor creștinat după Domnul nostru Iisus Hristos?

V.P.: Eu sînt crescută de o bunică și ca orice copil crescut de bunici, sigur că am fost educată în tradiția acestei biserici. Mergeam în fiecare duminică la Sfînta Biserică cu bunica, iar seara, alături de ea ne

rugam la Bunul Dumnezeu și astfel s-a creat o legătura destul de puternică cu Dumnezeu și legile bisericii.

Bunica ne spunea foarte multe legende și povești despre poporul armean. Tot timpul cînd vorbea de armeni plîngea. Era o femeie foarte credincioasă. Plînsul ei era accentuat și de faptul că își pierduse în primul război mondial soțul, bunicul meu, iar în cel de-al doilea fiul Luca, unchiul meu, care a căzut la Cotul Donului. Tot timpul cînd venea de la biserică, în cazul în care nu mergeam cu ea, o întrebam: Ce-ai făcut bunico la biserică?

Am făcut parastas pentru Cristea, pentru Luca.

Tot timpul m-a învățat că în momentele de frică să spun în gînd **Tatăl nostru**. Toate acestea devin obișnuințe și nu poți să renunți la niște lucruri care țin de religie, de tradiția poporului din care vin părinții tăi.

D.Ș.: Dumneavoastră ați fost în Armenia?

V.P.: Nu și regret.

D.Ș.: Ați vrea să ajungeți în Armenia?

V.P.: Aș vrea foarte mult și să știți că sufăr de cîte ori aud vorbindu-se despre Armenia. Chiar astăzi dimineață (n.a. – duminică, 10 august 2008) am urmărit știrile cu evenimentele din Georgia.

D.Ș.: Armenia e vecină.

V.P.: Chiar prin Armenia s-au dirijat plecările unor străini, chiar și români care se aflau în vizită în Georgia. Toate acestea te dor și te îngrijorează.

D.Ș.: La începutul secolului XX pentru Armenia a fost foarte dificil. În acea perioadă a fost un exil pentru locuitorii acestei țări.

V.P.: Noi, botoșănenii, ne tragem din primele exiluri, de aceea vă spuneam că Alexandru cel Bun a primit în repetate rînduri, în 1417, atît în iulie cît și în septembrie, colonii întregi de armeni care veneau în România pe la Caffa. Despre genocidul din 1915 pot spune că are și acesta ca bază același conflict ca și celelalte anterioare.

Nu demult, am citit, **Momoriile unei deportate armence**, Captanian, care a luat parte la ce s-a întîmplat atunci împotriva armenilor. Descrie groaza, cum au fost alungați din casele lor. Le-au rămas în Armenia casele, lucrurile și au fost duși în convoie cu căruțe însoțite de soldați. Chiar băiatul acestei doamne, care a scris cartea, avea cinci ani cînd i-a fost luat mamei, iar soțul a fost deportat o dată cu bărbății. A fost îngrozitor!

În acest context, majoritatea armenilor erau obligați să treacă la islam, cei care acceptau erau scutiți de aceste chinuri, dar marea majoritate nu a acceptat și a trebuit să treacă prin chinuri.

D.Ș.: Deportări au fost în foarte multe perioade ale istoriei și în foarte multe state. De ce toate acestea împotriva omului?

V.P.: Dorița de expansiune a unor popoare numeric superioare. Teritoriile statelor mici, fiind foarte bogate au fost rîvnite de către cei mari. Armenia, astăzi, este o țară foarte mică și cu populație puțină, dar este o țară foarte bogată. Armenii sînt oameni foarte inventivi. Televiziunea color pornește de la un armean, cognaciul de Erevan, vinurile, mirodeniile, caisul a fost cultivat în România pentru prima dată de armeni, iar sîmînța de acolo a fost adusă. Sînt foarte pricepuți și la comerț, dar țara a fost rîvnită.

D.Ș.: Cum vedeți astăzi Armenia? Sînteți armean-că, sînteți la cîteva mii de kilometri depărtare.

V.P.: Nu am fost în Armenia dar am vorbit cu foarte multă lume care a fost și pe oricine aud că a fost întreb: Ce este? Cum este? Armenia azi e o țară frumoasă, este o altă cultură. Foarte mulți prieteni care au fost mi-au povestit că în momentul cînd au ajuns în Armenia s-au simțit într-o altă lume. Este o lume a Orientului și sigur că aceasta a fascinat întotdeauna.

Interviu realizat pentru Radio Iași de Dumitru ȘERBAN

ISTORIA ÎNSÎNGERATĂ A PRIMULUI STAT CREȘTIN

(continuare din numărul trecut)

Izbucnirea carnagiului

Sub stăpînire otomană, armenii au fost izolați de celelalte state creștine, neizbutind să obțină nici în secolul al XIX-lea, cînd alte popoare își cîștigau independența, mai mult decît o seamă de drepturi suplimentare. Armenia de Est ajunsese sub ocupație rusă, în timp ce, în Armenia de Vest, otomanii au încurajat venirea kurzilor și ocuparea prin forță de către aceștia a multor proprietăți armene. Marile puteri europene remarcă, în tratatul de la Berlin (7 septembrie 1880), că „haosul și impunerea de biruri și de taxe vor duce, foarte posibil, la anihilarea populației creștine“. În 1894, în Sasoun, populația armeană s-a ridicat la luptă împotriva kurzilor. Armata otomană a intervenit în forță și 3.500 de armeni au fost uciși. Au avut loc ample proteste, înăbușite în sînge. Se estimează că, în perioada 1894-1896, au murit 150.000 de persoane de etnie armeană, dintre care 110.000 au fost masacrate de trupele otomane și 40.000 au fost răpuse de frig și de foamete în localitățile pustiite în urma luptelor. În plus, se afirmă că 40.000 de persoane au fost convertite cu forța la islamism. Și acesta a fost doar începutul.

Martirii armeni

În Armenia de Vest putea izbucni oricînd o revoltă care să ducă la unirea acesteia cu Armenia de Est, aflată sub stăpînire țaristă. Mulți voluntari armeni s-au înrolat în armata rusă. Autoritățile otomane au gîndit că singura soluție de stingere a conflictului din zonă era depopularea regiunii de armeni, adică de aproximativ 2.000.000 de persoane. Cîteva sute de mii au reușit să se refugieze în alte state, supraviețuind, astfel, cumplitelui masacu cunoscut sub numele de Genocidul Armean.

Pe 24 aprilie 1915, 250 de intelectuali și lideri de opinie din Armenia vestică au fost arestați. La scurt timp, în urma „legii temporare de deportare“ - Tehcir (urmată de o „lege temporară de expropriere și confiscare“ a proprietăților „abandonate“), toți armenii din regiune au fost forțați să își părăsească locuințele și să pornească într-un marș fără speranță prin Anatolia, spre deșertul sirian. Pe parcurs, militarii otomani, mulți aparținînd unei „organizații speciale“, alcătuită din criminali eliberați din închisoare în acest scop, au supravegheat convoiul morții, intervenind doar în cazul vreunei tentative de evadare, nu și cînd acesta era atacat. Supraviețuitorii au povestit că soldații puneau pariuri în privința sexului unui prunc aflat în pîntecele mamei sale, apoi spintecau femeia gravidă, pentru a vedea cine a cîștigat. Bărbați, femei și copii au mărșăluit, fără apă și hrană, spre taberele de concentrare (asemănătoare cu lagărele naziste) aflate, în număr de 25, la actuala graniță a Turciei cu Siria și Irak. Acolo a continuat exterminarea armenilor, ei fiind fie arși de viu, fie otrăviți sau înecați.

Masacrul nu a fost niciodată recunoscut oficial nici de autoritățile otomane, nici de autoritățile turce de astăzi. Termenul de „genocid“ este și el neoficial, neexistînd suficiente dovezi pentru condamnarea statului turc. Cu toate acestea, 22 de state ale lumii, printre care și SUA, au recunoscut existența genocidului armean. În fiecare an, pe 24 aprilie, de Ziua Martirilor Armeni, sînt comemorate cele aproximativ 1.500.000 de victime.

Un secol de sacrificii

Locuitorii din regiunea estică a fostului regat armean, actuala Republică Armenia, au avut mult de suferit atît în urma confruntărilor ruso-turce, cît și în urma apariției Uniunii Sovietice. Biserica Apostolică Armeană a avut de înfruntat noi persecuții, în special în perioada stalinistă. Se afirmă că regimul de teroare impus de Stalin a dus la uciderea a zeci de mii de armeni.

Între 1988-1994 au avut loc lupte violente între Armenia și Azerbaidjan pentru stabilirea autorității asupra enclavei azere Nagorno-Karabakh, unde trăiește o importantă comunitate majoritară armeană. Cele două țări s-au acuzat reciproc de epurări etnice, granițele dintre ele rămînd închise. Tot în urma acestui conflict (oficial), au fost închise și granițele dintre Turcia și Armenia. Blocada instituită, astfel, din două părți, a dus, în scurt timp, la sărăcie și la foamete, dar colaborarea dintre autoritățile statului, organizațiile internaționale și Biserica a dus la îmbunătățirea considerabilă a situației.

Biserica Armeană

În prezent, în jur de 94% dintre armeni aparțin de Biserica Apostolică Armeană, într-o țară cu 3.230.000 de locuitori. Diaspora armeană este formată din aproximativ 3.000.000 de persoane, răspîndite în întreaga lume.

Cel mai cunoscut lăcaș de cult armean este Catedrala Echmiadzin (Unul Născut, Fiul lui Dumnezeu), aflată în incinta mănăstirii cu același nume, care mai găzduiește Scaunul Patriarhal (Catholicos) al Armeniei, seminarul teologic, biblioteca, muzeul, tipografia și alte clădiri auxiliare. Tradiția locală afirmă că Sfîntul Grigorie Luminătorul ar fi visat într-o noapte în ce fel avea să arate catedrala, care ar fi fost construită în anul 303. Alături de aceasta, există și alte monumente istorice bisericesti, aflate în patrimoniul UNESCO: complexul mănăstiresc Haghpat, unde s-a aflat una dintre cele mai mari biblioteci din Armenia medievală; complexul mănăstiresc Sanahin, în cadrul căruia se află trei biserici, o academie și o bibliotecă, și complexul mănăstiresc Geghart, construit într-o vale stîncoasă, alături de străvechi chilii săpate în stîncă, de unde și numele Ayrivank (mănăstirea peșterilor). Astăzi, Biserica Apostolică Armeană face parte din grupul Bisericilor Ortodoxe Orientale, alături de Biserica Ortodoxă Coptă din Egipt, Biserica Antiohiană Ortodoxă din Siria, Biserica Ortodoxă Malabar din India și Biserica Ortodoxă Tewahedo din Etiopia. Chiar dacă mai sînt destule diferențe care fac necesară găsirea unui punct de vedere comun, există un dialog deschis între Biserica Ortodoxă și Bisericile Ortodoxe Orientale, totuși există speranța că, în curînd, acestea vor reveni, de facto și de jure, în marea familie a Ortodoxiei.

Documentar realizat de Pr. Alexandru PRIPON

Articol apărut în ziarul *Lumina de duminică*, supliment al cotidianului *Lumina* editat de Patriarhia Ortodoxă Română (13 iulie 2008)

Uniunea Armenilor din România Școala Armeană din București

anunță

Deschiderea anului școlar 2008-2009
Duminică 21.09.2008 ora 12.00 în localul școlii
(etaj3, sediul UAR)

O monografie eveniment: Catedrala Armeană din București

După cîțiva ani de laborioasă pregătire, Editura Ararat a publicat o carte-eveniment: monografia lui Edvard Jeamgocian despre **Catedrala armeană din București**. Cartea poate fi considerată, fără probleme, drept o secțiune armeană prin istoria Bucureștilor sau, și mai bine spus, o istorie a comunității armenice din Capitală. Căci agregarea acestei comunități s-a constituit, de la bun început, în jurul unui Centru spiritual – anume, a lăcașului său de cult: Catedrala Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril. Performanța este cu atât mai meritorie cu cât autorul nu e istoric de formație, ci inginer și, în plus, trăiește de peste treizeci de ani în Statele Unite ale Americii. Pasiunea domniei sale pentru istorie și, în particular, pentru istoria comunității armenice din România a început însă mai demult, cu patru decenii în urmă, inspirată fiind de vizitele la profesorul H. Dj. Siruni. Frecventarea îndelungată a savantului și a altor importanți istorici ai comunității – ale căror cercetări stau la temelie prezentului edificiu științific – a dus, în cele din urmă, la o profesionalizare de invidiat. Edvard Jeamgocian și-a însușit cu brio tehnica cercetării monografice, iar documentarea sa tinde spre exhaustivitate. Practic, avem de-a face aici nu doar cu reconstituirea exemplară a unei lumi, ci și cu o bază de date fără precedent în materie. Cu o acribie pasionată, aproape neverosimilă, autorul a strîns cam tot ce era disponibil, la această oră, într-un volum impresionant, pe măsura obiectului său. Statistici și liste de tot felul, tabele demografice, biografii și genealogii, reproduceri de inscripții, acte oficiale, statute și regulamente, sunt convocate într-un ansamblu documentar deloc inform – dimpotrivă, organizat cu migală și rigoare sistematică pe calapodul unei narațiuni istorice complexe, multistratificate. Pe lângă istoriografia românească, Edvard Jeamgocian dialoghează avizat cu lucrările unor reputați specialiști armeni în istoria comunității, de la H. Dj. Siruni, Suren Kolagian, Grigore Goilav, Gheorghe Bezviconi, Măgîrdici Bodurian ș.a., ale căror lucrări constituie, la rîndul lor, piese de referință.

Cartea s-a născut, de fapt, în urmă cu trei ani, la propunerea redactorului-șef al periodicelor **Ararat** și **Nor Ghiank**. Apariția ei ar fi urmat să marcheze aniversarea a 90 de ani de la înființarea Catedralei de către episcopul Ghevont Turian din Bulgaria. Din multiple motive însă, ea nu s-a putut realiza în 2005 ci abia acum. Surse demne de încredere ne-au confirmat faptul că redactarea materialelor (realizată de domnia Mihai Stepan-Cazazian și Paul Cernat) și verificarea datelor au fost deosebit de minuțioase, deși întotdeauna e loc de mai bine. Cele peste 400 de pagini format mare, cu o importantă secțiune de ilustrații fotografice color și un inventar bibliografic (n-ar fi stricat, probabil, și un indice de nume, dar în acest caz apariția tomului s-ar fi prelungit încă un an!), se citesc cu plăcere și interes. Autorul a pus foarte mult suflet în această construcție *totală*, realizînd (să nu ne ferim de cuvintele mari!) un remarcabil act patriotic. Nu doar față de comunitatea armeană, ci și față de cultura română. Pentru că istoria armenilor din București se împletește intim cu istoria armenilor din România și cu istoria românilor. Nenumărate fire – politice, religioase, biografice ș.a.m.d. – leagă, apoi, istoriile particulare ale fețelor bisericesti de Armenia, de Constantinopol, de Rusia, Bulgaria, Grecia și de Occidentul european. Capitolul patru prezintă, în mod special, istoria de șapte secole a Scaunelor

Episcopale armenice din Sud-Estul Europei, punînd accent pe acelea sub jurisdicția cărora s-au aflat bisericile armenice din Țările Române. Însă biografiile fețelor bisericesti trimit spre mai toate colțurile continentului. Ce să mai vorbim de vizitele înalților ierarhi ortodocși, prezentate din fir a păr! Am convingerea că studiul de față îi va interesa nu numai pe toți cei pasionați de istoria Bucureștilor ci și pe istoricii noștri profesioniști. Îi așteptăm. Deocamdată, mă voi mărgini la a prezenta pe larg, fără pretenții de expertiză, coordonatele simbolice și semnificațiile de ansamblu ale demersului.

Ceea ce frapază în monografia lui Edvard Jeamgocian este numărul enorm de biografii, mai succinte sau mai extinse, ale liderilor comunității și ale fețelor bisericesti de prim-plan – Aracinoț, Vartabezi, preoți, binefăcători, personalități ale vieții politice și culturale cu rol în viața religioasă a armenilor bucureșteni și nu numai. Autorul nu face economie de informații, nici nu se limitează la a înfățișa doar aspectele pozitive. Disensiunile, faptele reprobabile sunt înregistrate la fel de fidel. Rezultatul – o

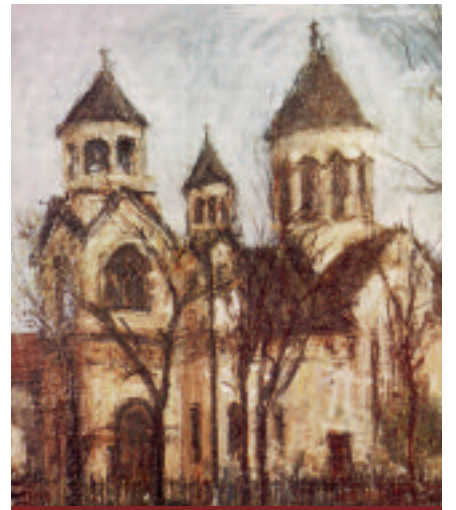

Sfințirea și Miruirea Catedralei Sfinții Arhangheli din București Simbătă 5 septembrie 1915

frescă istorică extraordinar de vie, senzația de lume în mișcare. Nu sunt omise nici relațiile apropiate pe care comunitatea armeană din București le-a avut cu Monarhia, nici rolul jucat de armeni pe filierele complicate ale diplomației din regiune. Citind, ai senzația că pătrunzi într-un labirint nesfîrșit de fapte și trasee biografice. Riscul de a te rătăci este însă inexistent: ghid uscat, autorul nu lasă nimic la voia întâmplării, privind lucrurile cînd de foarte aproape, cînd într-o perspectivă mai largă. Arhitectura monografiei excelează nu numai prin amplitudine, ci și prin multiplicitatea perspectivelor, prin rulajul dinamic de informații dintre cele mai diverse. Dar, cum aminteam deja, erudiția factologică nu e niciodată seacă. Ambiția autorului e aceea de a reînsoții, evocator, istoria comunității armenice, în principal a celei din București.

Dacă în urmă cu cîțiva ani buni istoricul Adrian Majuru debuta printr-o micromonografie intitulată **Bucureștiul albanez**, **Catedrala armeană din București** (ea însăși o lucrare de debut!) este o macromonografie ce s-ar putea intitula, în parte, **Bucureștiul armenesc**. Cum spuneam însă, principalul „personaj” este aici Centrul spiritual-religios al comunității, care satelizează practic totul. De aici se ramifică nenumărate fire și către acest punct converg atîtea altele. Avem de-a face, în fapt, cu o istorie modernă a armenilor văzută dinspre București. Arhitectura concentrică a volumului (dinspre istoria armenilor din București spre istoria Catedralei) este afirmată de către Edvard Jeamgocian încă din cuvîntul

său introductiv: „Cu toate că lucrarea de față reprezintă monografia Catedralei Armenice din București, nu am putut-o considera completă fără a prezenta spațiul care înconjoară edificiul și expune istoria Eparhiei Armenice din Țările Române, prezentînd, în cadrul ei, istoria scaunelor episcopale care au guvernat-o. Desfășurată pe șapte capitole (cifră simbolică, probabil nu întîmplătoare!), lucrarea prezintă cronologic trecutul de patru veacuri al sfîntului locaș, al slujitorilor altarului ei, atît permanenți cît și vizitatori, precum și șase secole de istorie a cîrjelor episcopale și a consiliilor eparhiale care au condus comunitatea”. Există chiar și o versiune armenescă referitoare la fondarea Bucureștiului, de înregistrat ca atare. În totului tot, avem de-a face cu cartografierea unui important versant armean al istoriei Capitalei românești, „de la origini pînă în prezent”. Istoria coloniei armenice din București beneficiază de pagini excelent informate, paragrafele dedicate bisericilor armenice de pînă în secolul XX și, cu deosebire, Bărăției fiind sugestive în acest sens. Pe baza informațiilor oferite de, între alții, părintele Ha-

EDVARD JEAMGOCIAN

**CATEDRALA ARMEANĂ
DIN BUCUREȘTI**

ARARAT 2008

dureros *memento*: „În anul de doliu 1915, cînd poporul armean trecea din deșert în deșert, singur și fără ajutor sub loviturile bicelor și iataganelor, în acel an cînd lumea civilizată, Europa «creștină» închidea porțile inimii sale și ochii pentru a nu vedea suferința poporului armean și își astupa urechile pentru a nu auzi scîncetele și strigătele copiilor noștri omorîți – în acel an, în inima Bucureștilor, o mîna de armeni au ridicat această biserică piatră cu piatră, cărămidă cu cărămidă, nu numai ca pe un templu al armenilor închinat lui Dumnezeu, ci și ca pe o adevărată palmă dată Europei «creștine»”.

Iar pe coperta a patra – cuvintele Patriarhului Catolicos al tuturor armenilor, Vasken I, ne amintesc că „de fiecare dată cînd se înalță o biserică creștină, reînvie lumea lui Iisus, de fiecare dată cînd se înalță o biserică armeană, renaște poporul armean”. Aș adăuga, dacă-mi este permis, că de fiecare dată cînd apare o asemenea lucrare monografică, renaște și se întărește conștiința de sine a unei comunități.

Finalul capitolului despre momentul genocidar și anii care au urmat este redactat însă de autor într-un ton optimist, dătător de speranță. Menționarea celor două vizite ale lui William Saroyan care, cu un an înainte de a muri, s-a rugat în Catedrala armenilor din București însoțite fericit cuvintele marelui Siruni: „Noua Biserică Armeană din București vine să demonstreze omenirii că poporul armean există și va exista atîta timp cît vor exista armeni atașați și mîndri de neamul și tradițiile lor”. Un mesaj pe care autorul cărții a ținut să-l onoreze – și a reușit din plin.

Nu avea cum să fie uitat nici nefericitul eveniment din 2001, cînd o companie străină a pus în pericol, prin construcțiile sale neucutate, stabilitatea marelui edificiu religios. Cazul este relatat în detaliu, cu toate implicațiile lui...

În 1915, Catedrala armeană din București era ridicată și înființată într-un moment tragic al armenimii în genere (Genocidul) coincident cu expansiunea și înflorirea comunității armenilor bucureșteni. Astăzi, comunitatea este mult diminuată, iar marelui edificiu, restaurat, stă sub povara amintirilor. Cu o dăruire demnă de toate elogiile, Edvard Jeamgocian a întreprins, de la mii de kilometri distanță, o operă de arheolog al memoriei colective. Îndrăznim să spunem că, dacă domnia sa n-ar fi făcut-o, nu știm cine s-ar mai fi încumetat s-o facă. **Catedrala armeană din București** nu este doar un remarcabil act de cultură. E un monument de suflet, expresia unei datorii intime față de poporul „rumanahailor” în mijlocul căruia s-a născut. Cartea ține, în fapt, de un patrimoniu spiritual și istoric comun. Să o întîmpinăm așa cum se cuvine. Adică sărbătorește!

Cristina MANUK

Cursurile de vară de la Veneția

(continuare din pagina 1)

Căminul în care am stat avea o curte interioară unde o dată pe săptămână făceam „urah eregoian” – seara veselă – unde fiecare prezenta câte ceva. Eu, de exemplu, am cântat de fiecare dată împreună cu Zabel Martaian – o rumanahay din Gherla care în prezent locuiește în Budapesta – câte un cântec românesc. Am făcut împreună cu ceilalți cursanți și coordonați de profesoara Zepiur Mehrabi teatru cu o piesă de Tumanian „Anhelc mart” – „Omul fără minte” –, apoi, tot împreună cu ceilalți cursanți o mică parodie pe seama unui incident ce avusese loc cu câteva zile înainte. De asemenea, în ultima seară veselă, împreună cu grupul ce reprezenta România, am dansat „Brașoveanca”, în aplauzele tuturor.

În aceste seri am avut ocazia să auzim cîntece tradiționale armenesti, cîntece italienești, rusești, faimoasele „Champs Elysee” și „Guantanamo”, mici recitaluri de acordeon și de duduk și lista poate continua.

După cum am spus, aproape în fiecare seară aveam câte un eveniment cultural. Astfel, în prima seară ne-a vorbit valorosul actor armean Gerald Papasian, un om foarte deschis și pus pe șotii. Domnia sa ne-a vorbit despre filmul și teatrul armenesc, despre încercarea de a le promova și de asemenea ne-a recitat/citit în engleză și în franceză din operele unor renumiți dramaturgi armeni: scriitorii Hagop Baronian și Yervant Odian și poetul Vahan Tekeyan. Cu această ocazie am aflat că în urmă cu câțiva ani în Statele Unite ale Americii s-au prezentat operele „Arșak al doilea” de Dickran Tchoukhadjian, la Opera Theater din San Francisco și în 2001, la Detroit „Anuş” de Hovhannes Toumanian care au avut un mare succes, însă am aflat și de multiplele dificultăți care există atunci când vrei să promovezi o piesă de teatru sau operă. Domnul Gerald Papasian ne-a vorbit și de turneul prin Europa pe care l-a avut cu trupa sa de teatru și, deoarece nu a spus de România, în lista țărilor, l-am întrebat când va veni în turneu și la noi. Mi-a răspuns că pînă acum, din păcate, nu a primit oferte din România, așa că pentru a-l vedea trebuie să-l invităm noi.

În clasa de curs

În următoarele trei seri, am avut bucuria de a-l cunoaște pe părintele Vahan Hovhannessian din New York care ne-a vorbit despre religia armeană în general, despre „surp badarag” – Sfânta liturghie – și a adus argumente contra cărții „Codul lui Da Vinci” a lui Dan Brown. Desigur, acestea au fost niște motive de a deschide discuția, întrucît întâlnirea s-a prelungit pînă seara tîrziu, fiecare venind cu o nouă întrebare, la care hayr Vahan răspundea deschis și cu multă bunăvoință.

În următoarele seri culturale au urmat două conferințe ținute de hayr Levon despre identitatea armeană și de asemenea am avut două vizionări de filme. Serile de film au fost prezentate de Artsvi Bakhchinyan – filolog, studiază istoria armenilor din Diaspora, cinematograf și dansor – și de Mariana Vianello - critic de film studiază filmul lui Artavazd Pelescian și în acest sens a locuit timp de șapte luni în Armenia. Ei ne-au vorbit de marele regizor armean Artavazd Pelescian și am vizionat trei scurte metraje ale acestuia. Cea de-a doua seară de film a fost precedată de o scurtă

Grupul din România
Marylou Elluchian, Maria Rafaela Cazazian Hasmig Danielian,
Narine Bogdan Căuș, Armine Vosganian și Ermone Zabel Martaian (Ungaria)

trecere în revistă făcută de domnul Meruzhan Krapetyan a unui site unde se pot găsi majoritatea cărților și a manuscriselor armenesti inventariate după an, scriitor său domeniu. Acest site a fost sponsorizat de doamna Alice Ohanesian – a cărei singură dorință a fost să fie înscrisă pe prima pagină a site-ului cei în memoria cărora a susținut acest proiect – și este o mare realizare pentru armeni întrucît sînt destul de puține site-uri cu literatură armeană. Adresa acestui site este www.Digilib.am. În continuare am vizionat filmul lui Mehmet Binai despre un sat armenesc islamizat din Turcia, în prezent locuitorii neștiind despre adevăratele lor rădăcini.

Fiecare seară culturală a fost precedată de cursuri de dansuri făcute de Armine Melkonyan din Armenia, o persoană devotată în tot ceea ce făcea. Astfel, în a doua seară veselă am prezentat dansurile învățate de la ea, în numai o săptămână. În plus, într-o zi două dintre profesoare ne-au arătat cum se gătește *Urfa kebab* cu *bulgur* și salată, iar apoi ne-au invitat să gustăm. Cei interesați puteau lua și lecții de duduk cu profesorul Aram Ipekjdian.

De câteva ori am fost și la fosta școală armeană *Murat Rafaelian*, în prezent hotel. Aici am întâlnit alți armeni, din Liban și Veneția. Într-o seară Armine, profesoara de dans, ne-a încântat cu recitaluri de pian, toată sala se umpluse de muzică și ceilalți o acompaniau cu vocea sau doar cântau. Era cu adevărat magie!

N-aș fi sinceră dacă nu aș spune că dorința de a participa la această școală de vară a fost motivată și de locul unde se ține ea. Veneția e un loc minunat, ca un vis! În scurtul timp pe care l-am avut la dispoziție am reușit să vizitez câteva muzee și biserici și de asemenea să mă plimb pe frumoasele insule Burano, Murano, Torcello, Lido, Vignole, Giudeca și San Giorgio.

În mod normal, pentru a putea intra în biserica San Marco, trebuia să aștepti la coadă timp de două ore, însă nouă ni s-a spus că în ziua de Sfântă Marie se ține slujba, așa că de dimineață am fost la slujbă și astfel am reușit să vedem biserica fără a mai aștepta la coadă. Am fost uimită de frumusețea și bogăția acestui loc, cu minunatele lui mozaicuri, așa că pot spune acum că merită să aștepti două ore ca să poți vedea acestea. În seara aceleiași zile, pe o ploaie torentială, am mers pe insula Torcello unde numai în ziua de 15 august se ține un concert de muzică clasică în biserica de acolo, biserică înființată de un armean pe nume Sarkis.

În următoarea seară am fost pe insula Vignole împreună cu profesorii la un mic restaurant unde am petrecut cu dansuri și glume.

Pot să spun că 24 de ore nu erau de ajuns pentru câte ne propuneam să facem și câte oportunități aveam. A fost o experiență cu adevărat unică și mă bucur că am putut cunoaște oamenii care au participat în acest an. În ceea ce privește caracterul armenesc al acestei școli, pot spune că m-a făcut să realizez că limba armeană încă este o limbă activă, că în ciuda faptului că sîntem „împrăștiati” pe tot globul nimic nu ne împiedică să o folosim și că putem pătrunde tainele ei, chiar dacă nu o auzim zilnic, totul depinzînd de voința noastră. Vreau să menționez că am cunoscut o fransiahay ce locuiește în Toulouse, loc în care nu există o comunitate organizată de armeni, și nici biserică armeană și cu toate acestea ea știa foarte bine să vorbească armeneste pentru că în casa ei se vorbește limba armeană. De asemenea, acum sînt mult mai conștientă de cultura armeană și de importanța ei în ierarhia lumii.

Desigur, cele trei săptămîni de școală nu sînt de ajuns pentru a putea învăța armeană, dar sînt un început și o deschidere spre aceasta. Ajutorul pe care această școală mi l-a dat nu se datorează numai orelor de școală, ci mai ales întregului timp cît am stat acolo, întrucît majoritatea vorbeau armeneste. Trebuie să spun că atmosfera creată în cele trei săptămîni e una

specială cu caracter puternic armenesc, iar asta este ceea ce m-a atras întru totul la acest program. Cu această participare am avut ocazia să-mi exersiez și alte limbi cum sînt engleza și franceza și pot spune că am învățat și un pic de italiană.

În încheiere vreau să mulțumesc tuturor profesorilor care și-au dat tot aportul pentru ca noi să ne îmbunătățim cunoștințele, doamnei secretare Daniela Reato, lui Andrea Contin și

Mariannei Vianello; vreau să mulțumesc din nou părintelui Levon pentru existența acestei școli și să-i urez mult succes în continuare pentru că organizarea acestei activități nu este un lucru simplu, ea cerînd multă voință și trecerea peste anumite obstacole, și de asemenea Uniunii Armenilor din România care a făcut posibilă participarea mea la această școală de vară.

Pentru cei care doresc să învețe acasă armeană orientală, se poate lua legătura cu mine (direct sau prin redacția ARARAT) pentru a le pune la dispoziție copiile a două CD-uri făcute de fundația Gulbenkian cu lecții în limba armeană Arevig I și Arevig II.

text și fotografii de
Hasmig DANIELIAN

Pregătind bucate armenesti

Duminicile care au precedat ziua Sfintei Mării am fost la slujba ținută de părintele Levon în biserica armeană din Veneția. Am aflat, la una din prelegerile ce însoțesc slujba, că armenii aveau în trecut un întreg cartier în Veneția. De asemenea, cînd mergeam pe strada principală, părintele Levon ne-a arătat un ha-cikar în dreptul unei străduțe făcut pentru a ști că mergînd pe acolo ajungi la biserica armeană.

Zilele de sîmbătă aveam program de voie, așa că am reușit împreună cu câțiva cursanți – care mi-au devenit prieteni între timp – să „fugim” pînă la Verona și pînă la Ravenna cu trenul. La Verona ne-am fotografiat în binecunoscutul balcon al Julietei, iar la Ravenna i-am salutat pe împărăteasa Teodora și pe împăratul Iustinian, înfățișați atît de real în mozaicul din biserica San Vitale.

Oră de dans

